

NUOLATINIS GYVENIMAS LIETUVOJE – VIENA IŠ NATŪRALIZACIJOS SĄLYGŲ

Vytautas Sinkevičius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Gedimino pr. 36, 2600 Vilnius
Telefonas 22 51 21
Elektroninis paštas vsinkevicius@lrkt.omnitel.net

Pateikta 2000 m. spalio 16 d.

Parengta spausdinti 2000 m. gruodžio 11 d.

*Recenzavo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedros vedėjas
prof. habil. dr. V. Vadapalas ir šio fakulteto Valstybinės teisės katedros doc. dr. A. Normantas*

S a n t r a u k a

Viena iš natūralizacijos sąlygų yra reikalavimas nuolat gyventi Lietuvoje. Pilietybės įstatyme nustatytas reikalavimas turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje pastaruosius dešimt metų yra grindžiamas nuostata, kad nuolatinis gyvenimas Lietuvoje įstatyme nustatytą laiką yra prielaida užsieniečiui integruotis į Lietuvos visuomenę, suvokti tautos mentalitetą ir jos siekius, pasirengti priimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį, užmegzti su Lietuvos valstybe efektyvų faktinį ryšį. Straipsnyje nagrinėjamos įstatymų normos, nustatančios reikalavimą nuolat gyventi Lietuvoje, tiriamas nurodyto reikalavimo turinys, atskleidžiami sėslumo cenzo teisinio reguliavimo trūkumai. Pabrėžiama, kad įstatyme „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje” svarbiausias požymis, turintis patvirtinti, jog asmuo nuolat gyvena Lietuvoje, t.y. faktinį gyvenimą Lietuvoje tam tikrą laiką, yra įtvirtintas nepakankamai aiškiai. Teigiama, kad įstatyme nustatytas sėslumo cenzo teisinis reglamentavimas sudaro prielaidas laikyti nuolat gyvenančiu Lietuvoje net ir tokį užsieniečių, kuris, nors ir atitinka įstatyme nurodytus formalius juridinius požymius, tačiau faktiškai gyvena ne Lietuvoje, bet kitoje valstybėje. Pateikiami pasiūlymai, kaip pakeisti ir papildyti įstatymus, kad nuolatinio gyvenimo Lietuvoje teisinis apibūdinimas labiau atitiktų sėslumo cenzo paskirtį bei prasmę.

Pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo [1] 7 straipsnio 2 punktą Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti įgyjama suteikus pilietybę, t.y. natūralizacijos būdu. Lietuvos teisinėje literatūroje pilietybės institutas, taip pat ir pilietybės įgijimo būdai yra mažai tirti. Kai kurie Lietuvos Respublikos pilietybės teisinio reguliavimo aspektai nagrinėti Europos Tarybos iniciatyva 1997 m. gegužės 16–17 d. Vilniuje surengtame seminare „Pilietybė ir valstybių teisių perėmimas”. Pilietybės tęstinumas ir tam tikri pilietybės suteikimo klausimai aptariami D. Žalimo straipsnyje „Lietuvos Respublikos tęstinumas ir pilietybė” [2, p. 111–125] ir Z. Petrausko straipsnyje „Baltijos valstybių ir Ukrainos pilietybės politika” [3, p. 98–109], V. Popovskio straipsnyje „Pilietybės klausimai Lietuvoje: įstatymai ir kaip jie traktuojami” [4, p. 55–70]. Nurodytuose straipsniuose nagrinėjami bendresnio pobūdžio klausimai, visų pirma pilietybės tęstinumo problemos valstybių nepriklausomybės atkūrimo kontekste, todėl visai suprantama, kad pilietybės suteikimo teisinis reguliavimas juose nagrinėjamas tik fragmentiškai. Atsižvelgiant į tai, kad pilietybės suteikimas (natūralizacija) yra pagrindinis būdas, kuriuo Lietuvos Respublikos pilietybę įgyja užsienio valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės,

taip pat į tai, kad tinkamas pilietybės suteikimo teisinis reglamentavimas yra svarbi žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo, Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą ir kitas europines struktūras sąlyga, pilietybės suteikimo teisinis reguliavimas vertas išsamesnio ir visapusiškesnio nagrinėjimo, tuo labiau kad šiuo metu nustatytas teisinis reguliavimas kelia kai kurių teorinių ir praktinių problemų. Šiame straipsnyje tiriama viena iš Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo (natūralizacijos) sąlygų – reikalavimas nuolat gyventi Lietuvoje.

Pagal 1948 m. Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos [5, p. 12–19] 15 straipsnį kiekvienas žmogus turi teisę į pilietybę. Tarptautinėje teisėje pripažįstama, kad valstybės gali savarankiškai savo nacionaliniais įstatymais nustatyti jos pilietybės įgijimo sąlygas. Antai 1930 m. Konvencijos dėl kai kurių klausimų, susijusių su pilietybės įstatymų kolizija [6, p. 223–230], 1 straipsnyje nustatyta, kad „kiekviena valstybė savo įstatymu nustato, kas yra jos piliečiai“, 1997 m. Europos konvencijos dėl pilietybės [7] 3 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „kiekviena valstybė pagal savo teisę nustato, kas yra jos piliečiai“. Nors tarptautinėje teisėje yra įtvirtintas principas, pagal kurį pilietybės teisinis reguliavimas yra valstybės kompetencija, tačiau valstybės nėra visiškai laisvos savo nacionaliniais įstatymais ar sudarytomis tarptautinėmis sutartimis nustatyti bet kokią pilietybės suteikimo (natūralizacijos) tvarką. Šis teisinis reguliavimas turi užtikrinti žmogaus teisės į pilietybę įgyvendinimą, atitikti tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir teisės principus, paprastai sietinus su pilietybe (1997 m. Europos konvencijos dėl pilietybės 3 str. 2 d.).

Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo (natūralizacijos) sąlygos yra nustatytos Pilietybės įstatymo 12 straipsnio 1 dalyje, kurioje nurodoma, kad Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikiama asmeniui pagal jo prašymą, jeigu jis sutinka prisiekti Lietuvos Respublikai ir atitinka šias sąlygas: 1) išlaikė lietuvių kalbos egzaminą (moka kalbėti ir skaityti lietuviškai); 2) turi nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius dešimt metų; 3) turi nuolatinę darbo vietą arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį Lietuvos Respublikos teritorijoje; 4) išlaikė Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminą; 5) yra be pilietybės arba yra pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo praranda tos valstybės pilietybę, arba raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė.

Pagal Pilietybės įstatymo 12 straipsnio 3 dalį lietuvių kalbos ir Konstitucijos pagrindų egzaminą nereikia laikyti asmenims, kuriems sukako 65 metai, I ir II grupių invalidams, taip pat sergantiems sunkiomis lėtinėmis psichinėmis ligomis.

Nurodytos pilietybės suteikimo sąlygos sudaro materialinį–teisinį pagrindą įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę. Pažymėtina, kad asmuo, prašantis suteikti jam Lietuvos Respublikos pilietybę, turi atitikti visas Pilietybės įstatymo 12 straipsnyje nustatytas sąlygas. Jeigu bent viena iš nurodytų sąlygų nėra įvykdyta, tokiam asmeniui Lietuvos Respublikos pilietybė negali būti teikiama.

Kaip minėta, viena iš Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo sąlygų – nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvoje pastaruosius dešimt metų turėjimas. Šis reikalavimas grindžiamas nuostata, kad Lietuvos Respublikos pilietybės siekiantį asmenį ir Lietuvos valstybę dar iki pilietybės suteikimo tam tikrą laiką turi sieti efektyvus faktinis ryšys, kad nuolatinis gyvenimas Lietuvoje tam tikrą įstatyme nustatytą laiką yra prielaida užsieniečiui integruotis į Lietuvos visuomenę, suvokti tautos mentalitetą ir jos siekius, susipažinti su tautos ir valstybės istorija, kultūra, papročiais bei tradicijomis, pasirengti prisiimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį. Būtent dėl to užsieniečiui, norinčiam įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, nepakanka vien apsigyventi Lietuvoje – tam būtina gyventi šalyje ilgesnį laiką, kurį nustato įstatymas.

Nors tarptautinėje teisėje yra pripažinta, kad valstybės savo nacionaliniais įstatymais gali nustatyti, kiek laiko asmuo turi gyventi valstybėje, kad galėtų prašyti suteikti tos valstybės pilietybę, tačiau pagal Europos konvencijos dėl pilietybės 6 straipsnio 3 dalį, „nustatant natūralizacijos sąlygas, laikotarpis, kurį asmuo privalo nuolat gyventi šios valstybės teritori-

joje iki prašymo pateikimo dienos, negali būti ilgesnis kaip dešimt metų”.

Nagrinėjant nuolatinio gyvenimo Lietuvoje sąlygą, atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose ši sąlyga apibūdinama taikant nevienodas formuluotes. Kaip minėta, Pilietybės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 2 punkte yra pavartota formuluo­ tė „*Ųturi nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius dešimt metų*” (čia ir toliau citatose išskirta autoriaus). Pilietybės įstatyme nėra atskleista, koks asmuo laikomas turinčiu nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje. 1995 m. gruodžio 12 d. priimto įstatymo „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje” [8] 1 straipsnyje nurodoma, kad šis įstatymas nustato reikalavimus asmeniui, laikomam *nuolat gyvenančiu... Lietuvos Respublikoje pagal... Pilietybės įstatymą*. Palyginus minėtas įstatymų formuluotes galima teigti, kad įstatymų leidėjas Pilietybės įstatyme esančią formuluo­ tę „*Ųturi nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje*” interpretuoja kaip nustatančią, kad asmuo *turi nuolat gyventi* Lietuvoje. Nors toks interpretavimas yra pagrįstas, tačiau tai, kad atskiruose įstatymuose tas pats reikalavimas apibūdinamas skirtingomis formuluo­ tėmis, kad viename įstatyme pabrėžiamas *nuolatinės gyvenamosios vietos turėjimas* Lietuvoje, o kitame įstatyme – *nuolatinis gyvenimas* Lietuvoje, sudaro prielaidas nevienodai aiškinti nurodytų formuluočių turinį ir tarpusavio santykį.

Nuolatinio gyvenimo Lietuvoje sąlyga nevienodai apibūdinama ir pačiame Pilietybės įstatyme: 12 straipsnio 1 dalyje rašoma apie būtinumą *turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje*, o 14 straipsnyje, reglamentuojančiame pilietybės suteikimą asmeniui, sudariusiam santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiu, nustatytas reikalavimas *gyventi* šioje santuokoje *pastaruosius trejus metus Lietuvoje* (14 str. 1 d.). Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 29 d. nutarimu Nr. 400 patvirtintose „Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų ren­ gimo ir nagrinėjimo taisyklėse” [9] taip pat vartojamos skirtingos formuluo­ tės: 3.4 papunktyje nustatyta, kad prie prašymo suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę pridedamas *Ųdokumentas apie nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius 10 metų ar kitą laikotarpį, numatytą Pilietybės įstatymo 14 straipsnyje*”, o 4 punkte nurodoma, kad *Ųkitos valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės, kuris kreipėsi dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo pagal Pilietybės įstatymo 12 straipsnį ir 14 straipsnio pirmąją dalį, pateikia dokumentus, patvirtinančius, kad jis teisėtai atvyko į Lietuvą ir nuolat gyvena Pilietybės įstatyme nurodytą laikotarpį*”.

Pažymėtina, kad formuluo­ tė „*Ųturi nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje*” pirmą kartą buvo pavartota 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatyme [10]. Tuo metu nuo­ latine gyvenamąja vieta paprastai buvo laikoma pase nurodyta asmens registravimo vieta. Vėliau minėta formuluo­ tė buvo perkelta į šiuo metu galiojančią 1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatymą. Teiginį, jog Pilietybės įstatyme esanti formuluo­ tė „*Ųturi nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje*” nevisiškai tiksliai išreiškia reikalavimą nuolat gyventi Lietuvoje, patvirtina ir tai, kad 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje analogiškas reikalavimas apibū­ dintas kitokiu tekstu: Konstitucijos 56 straipsnio 1 dalyje, nustatančioje, kas gali būti renkamas Seimo nariu, nurodoma, kad viena iš sąlygų yra būtinumas *nuolat gyventi Lietu­ voje*; pagal Konstitucijos 78 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kas gali būti renkamas Lietu­ vos Respublikos Prezidentu, vienas iš reikalavimų yra būtinumas *gyventi* Lietuvoje ne ma­ žiau kaip trejus pastaruosius metus.

Beje, ir 1939 m. Pilietybės įstatyme [11] buvo nustatyta, kad užsienietis, norintis įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, turėjo *gyventi* Lietuvoje paskutinius dešimt metų (11 str. 2 p.). Daugelio Europos valstybių pilietybės įstatymuose sės­ lumo cenzas taip pat yra apibūdi­ namas kaip reikalavimas *nuolat gyventi* valstybėje tam tikrą įstatyme nustatytą laiką. Nuo­ stata, kad pilietybės siekiantis asmuo turi *nuolat gyventi* valstybėje, yra įtvirtinta Airijos, Bel­ gijos, Didžiosios Britanijos, Graikijos, Ispanijos, Italijos, Norvegijos, Portugalijos, Prancūzijos, Švedijos, Šveicarijos ir kitų valstybių įstatymuose.

Pilietybės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 2 punkto norma, nustatanti reikalavimą turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius dešimt metų, ga­ lėtų būti patikslinta ir suformuluota taip, kad aiškiai ir vienareikšmiškai išreikštų nuostatą, jog Lietuvos Respublikos pilietybę gali būti suteikta tik tokiam asmeniui, kuris *nuolat gyvena*

Lietuvoje pastaruosius dešimt metų. Pilietybės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 2 punktą galėtų būti išdėstytas, pavyzdžiui, taip: „2) nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje ne mažiau kaip pastaruosius dešimt metų“.

Kaip minėta, reikalavimus asmeniui, laikomam nuolat gyvenančiu Lietuvoje, nustato įstatymas „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje“. Šio įstatymo 5 straipsnyje nurodoma, kokias sąlygas turi atitikti *užsienietis*, kad jis būtų laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje. Pažymėtina, kad nurodytame įstatyme nėra nustatyta, kokius asmenis apima terminas „užsienietis“. Pagal įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ [12] 1 straipsnio 1 dalį užsieniečiu yra laikomas „asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kokios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios“. Taigi galima teigti, kad įstatyme „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje“ vartojamas terminas „užsienietis“ apima ir užsienio valstybės piliečius, ir asmenis be pilietybės (apatridus).

Pagal įstatymo „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje“ 5 straipsnį *užsienietis* laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje, jeigu jis yra teisėtai gavęs leidimą nuolat gyventi Lietuvoje ir asmuo atitinka šias sąlygas:

- yra įsigijęs pagal nuosavybės teisę arba išsinuomojęs gyvenamąją patalpą Lietuvoje, arba yra savininko ar nuomininko šeimos narys ir jo asmens dokumente yra įrašas apie asmens nuolatinę gyvenamąją vietą; ir
- ne mažiau kaip pastaruosius vienerius metus dirba Lietuvoje ar turi kitą apmokestinamą užsiėmimą Lietuvoje, arba gauna Lietuvoje legalią pensiją, arba yra išlaikomas Lietuvoje kitų asmenų, arba turi legalų pragyvenimo šaltinį; ir
- ne mažiau kaip pastaruosius vienerius metus moka Lietuvos teritorijoje pajamų ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus mokesčius arba Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka yra nuo jų atleistas; ir
- ne mažiau kaip pastaruosius vienerius metus moka socialinio draudimo įmokas (išskyrus nedirbančius pensininkus).

Pažymėtina, kad užsienietis laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje, kai yra visos nurodytos sąlygos (jų visuma). Įstatyme nustatyta, kad kai kurios sąlygos turi būti (turi tęstis) ne mažiau kaip vienerius metus (pvz., mokesčių mokėjimas). Tačiau pagal minėto įstatymo 6 straipsnį vienerių metų terminas taikomas tuo atveju, jei šio įstatymo 1 straipsnyje nurodytuose įstatymuose nenustatytas kitoks terminas (nenustatyta kitaip). Įstatymo 1 straipsnyje yra nurodytas Pilietybės įstatymas, kuriame nustatytas kitoks – dešimties metų terminas, todėl užsienietis laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje tik tuo atveju, kai įstatymo 5 straipsnyje nurodyti terminuoti požymiai (sąlygos) yra ne mažiau kaip dešimt pastarųjų metų.

Vertinant įstatymo „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje“ 5 straipsnyje nustatytus požymius (sąlygas), kuriems esant užsienietis laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje, pastebėtina, kad nurodytame straipsnyje svarbiausias požymis, patvirtinantis, jog asmuo nuolat gyvena Lietuvoje, t.y. *faktinis gyvenimas Lietuvoje* tam tikrą laiką, yra įtvirtintas nepakankamai aiškiai. Minėto įstatymo 5 straipsnyje nurodyti juridiniai požymiai tik preziumuoja, kad užsienietis turi faktiškai gyventi Lietuvoje. Galima teigti, kad įstatyme nustatytas teisinis reglamentavimas sudaro prielaidas laikyti nuolat gyvenančiu Lietuvoje net ir tokį užsienietį, kuris nors ir atitinka įstatyme nustatytus formalius juridinius požymius, tačiau faktiškai nuolat gyvena ne Lietuvoje, bet kitoje valstybėje.

Įstatymo „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje“ straipsniuose, nustatančiuose požymius (sąlygas), kuriems esant nuolat gyvenančiu Lietuvoje laikomas *Lietuvos pilietis*, reikalavimas faktiškai gyventi Lietuvoje išdėstytas labai aiškiai. Antai įstatymo 2 straipsnyje yra nustatyta, kad nuolat gyvenančiu arba gyvenančiu Lietuvoje laikomas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris *faktiškai gyvena Lietuvoje* ne mažiau kaip pastaruosius vienerius metus, ir kad jeigu kyla abejonė, ar asmuo faktiškai gyvena Lietuvoje, valstybės institucija gali pareikalauti papildomos informacijos. Pagal įstatymo 3 straipsnį Lietuvos pilietis, kuris faktiškai gyvena Lietuvoje, tačiau neturi pase įrašo apie nuolatinę gyvenamąją vietą arba neturi nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvoje, laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje, jeigu jis: ne mažiau kaip pastaruosius vienerius metus dirba

Lietuvoje ar turi kitą apmokestinamą užsiėmimą Lietuvoje, ar gauna legalią pensiją, ar turi kitą legalų pragyvenimo šaltinį; arba ne mažiau kaip pastaruosius vienerius metus moka Lietuvos teritorijoje pajamų ar kitus Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus mokesčius, arba Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka yra nuo jų atleistas; arba ne mažiau kaip pastaruosius vienerius metus moka socialinio draudimo įmokas, arba *kitaip įrodo faktinį buvimą* Lietuvos Respublikos teritorijoje. Įstatymo 4 straipsnyje yra nustatyti požymiai (sąlygos), kuriems esant nuolat gyvenančiu Lietuvoje laikomas Lietuvos Respublikos pilietis, atvykęs gyventi į Lietuvos Respubliką iš kitos valstybės – formuluotė *“atvykęs gyventi į Lietuvos Respubliką”* taip pat reiškia ne ką kita, o faktinį buvimą (faktinį gyvenimą) Lietuvoje.

Kaip minėta, įstatyme *“Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje”* įvairių asmenų kategorijoms – Lietuvos Respublikos piliečiams, gyvenantiems Lietuvoje; Lietuvos Respublikos piliečiams, atvykusiems gyventi į Lietuvą iš kitos valstybės; užsieniečiams – nustatyti nevienodi požymiai (sąlygos), kuriems esant asmuo laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje. Galima sutikti su įstatymų leidėjo nuostata diferencijuoti nurodytus požymius (sąlygas). Vis dėlto tai, kad pagal įstatymą Lietuvos Respublikos piliečiai laikomi nuolat gyvenančiais Lietuvoje, jeigu jie ne tik atitinka įstatyme nustatytus juridinius požymius (sąlygas), bet ir *faktiškai gyvena Lietuvoje* (2, 3 str.), yra *atvykę* gyventi į Lietuvą (4 str.), o užsieniečiams reikalavimas *faktiškai gyventi Lietuvoje ar atvykti gyventi į Lietuvą nėra aiškiai įtvirtintas, leidžia teigti, jog įstatyme “Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje”* nustatytas *nuolatinio gyvenimo Lietuvoje* teisinis apibūdinimas neatitinka Pilietybės įstatyme išdėstyto reikalavimo *“turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje”* sampratos bei paskirties ir yra nepakankamas, kad užsienietis, kuris siekia įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, integruotųsi į Lietuvos visuomenę, užmegztų efektyvų faktinį ryšį su Lietuvos valstybe.

Tokios teisinės situacijos būtų galima išvengti papildžius įstatymo *“Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje”* 5 straipsnį nuostatomis, kad užsienietis laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje, jeigu jis ne tik atitinka įstatyme nustatytus formalius juridinius požymius, bet ir *įrodo faktinį buvimą, faktinį gyvenimą* Lietuvoje pastaruosius vienerius metus. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Pilietybės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 2 punktą Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikta asmeniui, kuris turi *“nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius dešimt metų”*, asmuo, norintis įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, turi įrodyti, jog jis *faktiškai buvo, faktiškai gyvena Lietuvoje* pastaruosius dešimt metų. Įstatymas taip pat turėtų būti papildytas norma, nustatančia, kad kilus abejonėms, ar užsienietis *faktiškai gyvena Lietuvoje pastaruosius dešimt metų*, valstybės institucijos gali pareikalauti papildomos informacijos.

Įstatymas *“Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje”* tikslintinas ir dėl to, kad pagal šį įstatymą vienas iš požymių (sąlygų), kurį turi atitikti užsienietis, kaip minėta, yra įrašas asmens dokumente apie nuolatinę gyvenamąją vietą (5 str. 1 p.). Tačiau 2000 m. kovo 30 d. priimtame Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta, kad įrašas apie nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikos piliečio pase ar leidime nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje nuo 2000 m. rugsėjo 1 d. nėra privalomas. Atsižvelgiant į šią nuostatą, atitinkamai turėtų būti koreguojami ir įstatymo *“Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje”* 2, 3, 4, 5 ir 6 straipsniai.

Jau buvo minėta, kad Pilietybės įstatyme nustatytas sėslumo cenzas yra prielaida užsieniečiui integruotis į visuomenę, suvokti tautos mentalitetą ir jos siekius, susipažinti su tautos ir valstybės istorija, kultūra, papročiais, tradicijomis ir pan. Reikalavimas nuolat gyventi Lietuvoje pastaruosius dešimt metų taip pat leidžia patikrinti, ar asmuo, siekiantis įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, iš tiesų yra pasirengęs susieti save su Lietuvos valstybe teisiniais ryšiais, prisiimti atsakomybę už jos dabartį ir ateitį. Būtent dėl to nuolat gyvenančiu Lietuvoje gali būti laikomas tik toks užsienietis, kuris *faktiškai* nuolat gyvena Lietuvoje įstatyme nustatyta laiką.

Pažymėtina, kad įstatymuose ir kituose teisės aktuose nėra nustatyta, *kiek laiko per metus užsienietis turi būti Lietuvoje*, kad jis būtų laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje. Taip

pat nėra nustatyta, kas ir kokia tvarka turi patvirtinti, kad užsienietis faktiškai buvo Lietuvos teritorijoje tam tikrą laiką. Tai sudaro prielaidas laikyti užsienietį nuolat gyvenančiu Lietuvoje net ir tuo atveju, kai jis Lietuvoje būna tik epizodiškai, o faktiškai nuolat gyvena kitoje valstybėje. Tokios teisinės situacijos būtų galima išvengti, jeigu įstatymas „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje” būtų papildytas teisės norma, nustatančia, kiek laiko per metus užsienietis turi būti Lietuvoje (arba kiek laiko per metus jis gali nebūti Lietuvoje), kad jį būtų galima laikyti nuolat gyvenančiu Lietuvoje. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 3 straipsnio 2 dalį asmens gyvenamąją vietą laikoma vieta, kur asmuo nuolat ar daugiausia gyvena, o jeigu asmuo gyvena keliose vietose – ta vieta, su kuria jis yra labiausiai susijęs, galima teigti, jog užsienietis gali būti laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje, jei jis per metus faktiškai būna Lietuvoje didesnę metų dalį, t.y. ne mažiau kaip pusę metų. Tačiau tai – pats minimaliausias laikas. Įstatymuose gali būti nustatytas ir ilgesnis faktinio buvimo Lietuvoje laikas, pvz., per metus būti išvykusiam iš Lietuvos iš viso ne daugiau kaip 90 dienų ar pan. [13].

Įstatyme „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje” taip pat turėtų būti nustatyta, kas ir kokia tvarka patvirtina, kad užsienietis faktiškai buvo Lietuvoje įstatyme nurodytą laiką. Tai galėtų daryti užsieniečio gyvenamosios vietos Lietuvoje migracijos tarnybos, kurioms turėtų būti suteikta teisė prireikus patikrinti, ar asmuo tikrai buvo Lietuvoje įstatyme nustatytą laiką.

Išvados

Viena iš Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo sąlygų – nuolatinės gyvenamosios vietos turėjimas Lietuvoje pastaruosius dešimt metų. Šis reikalavimas grindžiamas nuostata, kad Lietuvos Respublikos pilietybės siekiantį asmenį ir Lietuvos valstybę dar iki pilietybės suteikimo tam tikrą laiką turi sieti efektyvus faktinis ryšys, kad nuolatinis gyvenimas Lietuvoje tam tikrą Pilietybės įstatyme nustatytą laiką yra prielaida užsieniečiui suvokti tautos mentalitetą ir jos siekius, susipažinti su tautos ir valstybės istorija, kultūra, papročiais, tradicijomis, pasirengti priimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį.

Įstatyme „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje”, nustatančiame juridinius požymius, kuriems esant užsienietis laikomas nuolat gyvenančiu Lietuvoje, reikalavimas faktiškai gyventi Lietuvoje įtvirtintas nepakankamai aiškiai. Toks teisinis reglamentavimas neviseškai atitinka Pilietybės įstatyme įtvirtinto reikalavimo „Turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje” paskirtį bei sampratą, nes sudaro prielaidas laikyti nuolat gyvenančiu Lietuvoje ir tokį užsienietį, kuris, nors ir atitinka įstatyme nustatytus juridinius požymius, faktiškai nuolat gyvena ne Lietuvoje, bet kitoje valstybėje.

Tokios teisinės situacijos būtų galima išvengti pakeitus Pilietybės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 2 punktą ir nustačius, kad Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikta tik tokiam asmeniui, kuris *nuolat gyvena* Lietuvoje pastaruosius dešimt metų, taip pat papildžius įstatymą „Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje” normomis, nustatančiomis, jog nuolat gyvenančiu Lietuvoje laikomas asmuo, kuris ne tik atitinka įstatyme nustatytus juridinius požymius, bet ir įrodo, kad jis faktiškai gyvena (faktiškai buvo) Lietuvoje įstatyme nustatytą laiką. Įstatyme taip pat turėtų būti įtvirtintos nuostatos, suteikiančios teisę migracijos tarnyboms bei kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms pareikalauti papildomos informacijos, jeigu kyla abejonė, ar asmuo faktiškai gyvena Lietuvoje nurodytą laiką.

LITERATŪRA IR NUORODOS

1. **Valstybės** žinios. 1991. Nr. 36–977, Nr. 36–981; 1992. Nr. 7–162, Nr. 34–1031; 1993. Nr. 32–733, Nr. 70–1303, Nr. 71–1327; 1995. Nr. 53–1300, Nr. 86–1940; 1996. Nr. 16–415; 1997, Nr. 67–1668.
2. **Žalimas D.** Lietuvos Respublikos tęstinumas ir pilietybė // Politologija, 1997 / 2(10).
3. **Petrauskas Z.** Baltijos valstybių ir Ukrainos pilietybės politika // Ten pat.

4. **Popovski V.** Pilietybės klausimai Lietuvoje: įstatymai ir kaip jie traktuojami // Politologija. 1994. T. 5.
5. **Visuotinė** žmogaus teisių deklaracija // Žmogaus teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys. – Vilnius, Mintis, 1991.
6. *Éîíááíöëý, ðáãóëëðòpùàý íáëìòìòúá áîîðîñú, ñâýçàííúá ñ éíëëèçëáé çàéííá í áðàæàáíñòáá // Ááëñòáópùáá láæáóíáðíáíá íðááí. – Íñéáá, èçààðáëüñòáí Íñéíáñéíáí íáçààèñéíáí éíñðèðòðà láæáóíáðíáíá íðááá, 1996.*
7. **European** Convention on Nationality. Strasbourg, 6.XI.1997 – Council of Europe, European Treaties, ETS. No. 166.
8. **Valstybės** žinios. 1995. Nr. 106–2348.
9. **Valstybės** žinios. 1996. Nr. 31–771; 1997. Nr. 87–2206.
10. **Lietuvos TSR** Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989. Nr. 33–444.
11. **Vyriausybės** žinios. 1939. Nr. 656–4811.
12. **Valstybės** žinios. 1998. Nr. 115–3236; 1999. Nr. 89–2618; 2000. Nr. 5–125.
13. **Faktinio** buvimo šalyje laikas panašiai nustatomas ir kai kuriose kitose valstybėse, pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje, kurioje natūralizuojamiems asmenims yra nustatytas bendras 5 metų sės-lumo cenzas ir reikalaujama, kad per paskutinius 12 mėnesių dienų skaičius, kai asmuo nebuvo Jungtinėje Karalystėje, neviršytų 90-ies.

Permanent Living in Lithuania – one of the Conditions of Naturalization

V. Sinkevičius

The Constitutional Court of Lithuania

SUMMARY

One of the conditions of naturalization is a requirement to live in Lithuania permanently. The requirement to have a permanent residential place in Lithuania during the last ten years determined in the Law on Citizenship is based on the provision that permanent living in Lithuania during the time determined by the Law is a precondition for a foreigner to integrate himself into the Lithuanian society, to perceive mentality of the people and their aspirations, to make oneself ready for assuming the responsibility for the state's present and future, to enter into effective factual relations with the Lithuanian state. In the article legal norms determining the requirement to live in Lithuania permanently as well as the content of the above requirement are dealt with and the shortcomings of legal regulation of residential qualification are revealed. It is underlined that the main prerequisite of "The Law on the Persons Permanently Living or Living in the Republic of Lithuania" having to confirm that a person lives in Lithuania permanently, i. e. his factual living in Lithuania for a certain time is consolidated not clearly enough. It is maintained that the legal regulation of residential qualification determined in the Law forms preconditions to consider a foreigner as permanently living even in cases when he, though satisfies the formal legal prerequisites determined in the Law, however, in fact lives not in Lithuania but in another state. In the article suggestions are presented how to amend and supplement the Law so that legal description of permanent living in Lithuania would better correspond to the purpose and essence of residential qualification.